

Βιβλιοστάσιον

Χρυσόστομος Ἄ. Σταμούλης,
Ἔρωσ καὶ Θάνατος.
Δοκιμὴ γιὰ ἓναν πολιτισμὸ
τῆς σάρκωσης, ἐκδ. Ἄρμός,
Ἀθήνα 2019.

Λόγος ἐπιστημονικός, ἀπαράβατα κειμενικός στή στοιχειοθέτησή του, «ὀρθός» καί «ἀποδεικτικός» στήν ἀξιωματική μέθοδο πρὸς τὰ τελικά λογικά του συμπεράσματα. Λόγος συνεπὴς στοὺς κανόνες τῆς ἑλληνικῆς, πλήρους δόκιμης θεολογικῆς ὀρολογίας γιὰ τοὺς εἰδικούς τῆς φιλολογικῆς ἀκρίβειας καὶ τῆς δογματικῆς ὀρθότητος, συνάμα δὲ καὶ προσιτὸς στὸ εὐρὸ ἀναγνωστικὸ κοινό. Λόγος στοχευμένος στήν ἐπίλυση συγκεκριμένων ζητημάτων μιᾶς θεολογικῆς ἐπιστήμης ποὺ καλεῖται νὰ ἀποτυπώνει πάντοτε σὲ ὄρους σύγχρονου πολιτισμοῦ τὸν διάλογο τῆς «Ἐκκλησίας» μὲ τὸν «κόσμον», ὅσο βέβαια αὐτὸς ὁ διάλογος παραμένει σήμερα ζωντανός. Λόγος ποὺ σὲ κάθε θεματικῆ του εἵθισται νὰ ἀποδομεῖ καὶ συνάμα νὰ δομεῖ, ἀπηχώντας ἔτσι τὴν ἀποφατικὴ καὶ καταφατικὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας. Λόγος πάνω ἀπὸ ὅλα γιὰ τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Θάνατο. «Μ' αὐτὰ καὶ μ' αὐτὰ» λοιπόν, *Λόγος Θεολογίας!* Ἀκριβέστερα *Λόγος Δογματικῆς Θεολογίας*, καθ' ὅτι ὀλισθητικός, μὲ μικροσκοπικὴ μὲν ἔρευνα καὶ ἐρμηνεία στὸ πλαίσιο κάθε τομέα τῆς

θεολογικῆς ἐπιστήμης, μὲ μακροσκοπικὴ δὲ ματιὰ στὸν ἄνθρωπο, τὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ.

Δίδοντας εἰσαγωγικά τὸ στίγμα τῆς δικῆς μας πρώτης ἀνάγνωσης τοῦ ἔργου Ἔρωσ καὶ Θάνατος τοῦ π. Χρυσοστόμου Σταμούλη, σίγουρα πλείονες καὶ πλειόνων προσεκτικὲς ἀναγνώσεις θὰ ἀναδείξουν πολλὰ περισσότερα οὐσιώδη σημεῖα του. Αὐτὸ ἰσχύει πολλαπλῶς χάριν μιᾶς νέας γενιάς, γεννημένης μόλις πρὶν ἢ μετὰ ἀπὸ τὸ 2000, πεπαιδευμένης καλῶς ἢ κακῶς στὰ στεγανὰ τοῦ internet καὶ τῶν social media. Αὐτῆ, πρώτιστα ὡς «φοιτητιῶσα νεολαία» καὶ αὖριο ὡς «κόσμος τῆς διανόησης», καλεῖται νὰ ἀναγνώσει καὶ νὰ ἐπανερμηνεύσει στή δική της γλῶσσα «θεόν, κόσμον καὶ ἄνθρωπον», πόσω μᾶλλον διήκουσες ἔνοιες ἔργων ὅπως τὸ Ἔρωσ καὶ Θάνατος, ποὺ εὐλιπιστοῦμε νὰ βρίσκονται τοῦλάχιστον στὸ μεταίχμιον τῶν γενεῶν ποὺ ἐναλλάσσονται. Τὸ ζητούμενο ἄλλωστε εἶναι ἂν μία γενεὰ ποὺ παρέρχεται ἀποκωδικοποιεῖ τὸν τρόπο σκέψεως αὐτῆς ποὺ θὰ τὴν ἀντικαταστήσει, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ τῆς μεταβιβάσει τὴν ὅποια πνευματικὴ κληρονομιά της.

Ἦδη ἀπὸ τὶς πρώτες σελίδες τῶν «Περιεχομένων» του, τὸ Ἔρωσ καὶ Θάνατος μοιάζει νὰ προαναγγέλλει μία χαοτικὴ σὲ ἔκταση θεματολογία, μεταφέροντας πρὸς ἐξέταση ἔνοιες τόσο καθολικῆς, συνεκτικῆς τοῦ παντός,

συγκεφαλαιούμενες δὲ στὸν ἔρωτα καὶ τὸν θάνατο, ποῦ ὁ ἀναγνώστης διερωτᾶται πῶς τὸ τολμηρὸ ἐγχείρημα μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ. Τὰ Κεφάλαια φέρουν κατὰ σειρὰ τοὺς τίτλους: α) «Ἀπὸ τὴν ἐλευθερία στὴ σύμβαση», β) «Ἐρωτος φύσις», γ) «Ἦλη ἀδίδακτη ὁ θάνατος», δ) «Ἡ εὐκαιρία τῆς ἀποδόμησης», ε) «Δοκιμὴ γιὰ ἓναν πολιτισμὸ τῆς σάρκωσης», ἐνῶ ἐν εἴδει προλόγου τοποθετοῦνται τὰ «Προλογικὴ ἱστορία» καὶ «Μεθιστορία» καὶ ἐν εἴδει παραρτήματος τὸ «Ἰστερόγραφο».

Ὁμιλώντας κατ' αὐτὸ τὸ θεματικὸ καὶ ἐννοιολογικὸ ἀνοιγμα γιὰ «θεόν, κόσμον καὶ ἄνθρωπον», ἡ διακινδύνευση τῆς σύγχυσης καὶ ἀκολούθως τῆς γλωσσικῆς ἀσάφειας εἶναι δεδομένη. Ὡστόσο, ἡ ἴδια ἢ θεολογία δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ἀλλιῶς, μιᾶς καὶ πρόκειται γιὰ τὸ κατ' ἐξοχὴν πεδίο ἔρευνάς της. Σὲ αὐτὸ ὀφείλονται οἱ ἔντονες διακυμάνσεις στὸ ὕφος τοῦ λόγου τοῦ Ἔρωτος καὶ Θάνατος, κυρίως τὰ δάνεια μιᾶς συμβολικῆς γλώσσας, εἰλημμένες ἀπὸ τὴν τέχνη καὶ τὸν πολιτισμὸ, στὸν ὁποῖο οὕτως ἢ ἄλλως «ὁ Θεὸς Λόγος σαρκοῦται» στὴ διαχρονία τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ λόγος, ἐνίστε εἰσαγωγικὸς ὅπως στοὺς τίτλους καὶ τὶς ἐναρκτήριες προτάσεις τῶν θεματικῶν ἐνοτήτων, βαίνει συχνὰ ποιητικὸς, γιὰ νὰ συνεχίσει ὡς πεζὸς καὶ ἐπιστημονικὸς στὶς ἐπιμέρους παραγράφους κάθε ἐνότητας. Τὸ πρῶτο στοιχεῖο, ἂν καὶ σίγουρα ξενίζει πολλούς, στὴν πράξη θὰ ἀποδειχθεῖ ὄχι μόνον συμβατὸ μὲ τὴν καθ' αὐτὸ ἐπιστημονικὴ ὀρολογία καὶ περιγραφή ἀλλὰ καὶ ἐνδεδειγμένο. Πρωτότυπα, στὴν ἐπιστημονικὴ γραφὴ ἐνὸς Ματσούκα καὶ ἐνὸς Σταμούλη στὸ σύνολο μιᾶς πλειάδας ἀκαδημαϊκῶν τῆς Δογματικῆς Θεολογίας, ἢ διαρκῆς καὶ συστηματικῆς συμπλοκῆς τῆς θεολογίας

μὲ τὴν τέχνη (μιᾶς καὶ αὐτονόητα ἢ θεολογία εἶναι τέχνη καὶ ἀντίστροφα), ἰδίως μὲ τὴ λογοτεχνία, πρόσφατα δὲ ἀκόμη καὶ μὲ τὸν κινηματογράφο, ὁ διάλογος εὐρύτερα τῆς θεολογίας μὲ τὸν πολιτισμὸ συνηθίζεται σκόπιμα καὶ στοχευμένα. Δείγματα γραφῆς τοῦ ἔργου Ἔρωτος καὶ Θάνατος ἀποτελοῦν κατ' ἐπιλογὴν ἀποσπάσματα ἀπὸ Τσαρούχη, Brecht, Μοσκώφ, Μόντη, Λειβαδίτη κ.ἄ., προσφιλέστερα ἀπὸ Καζαντζάκη, Ντοστογιέφσκυ καὶ Πεντζίκη. Ἄλλοτε, τὸ περιεχόμενο ἐνὸς ὀλόκληρου κεφαλαίου λαμβάνει ἐξ ὀλοκλήρου ἀφορμὲς ἀπὸ κινηματογραφικὴ ταινία, τὶς Ζωὲς τῶν ἄλλων.

Ἐπιτυχῶς λοιπὸν προσεγγίζονται οἱ καθολικὲς ἐννοιες, τὰ «νοούμενα», μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθητὲς (θεῖες) εἰκόνες τῆς φύσεως, τὰ «φαινόμενα» ποὺ ἐμφαίνονται ἔτι μᾶλλον στὴν τέχνη. Ἐξάλλου, σὲ ποιὸν ἄλλον κόσμον ἐνσαρκώνεται ὁ Θεὸς Λόγος ἐκτὸς αὐτοῦ ποὺ ὑπάρχει γύρω μας, τοῦ πραγματικοῦ; Ποῦ ἄλλοῦ μποροῦν νὰ ἀποτυπωθοῦν ἐννοιες καθολικῆς, νοητῆς, πέραν τῶν (λογοτεχνικῶν, μουσικῶν, εἰκονογραφικῶν κ.λπ.) συμβολικῶν σχημάτων τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφίας; Τί ἄλλο παρὰ τοῦτο ἔπραξαν οἱ ἴδιοι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες στὴ διαχρονία τῆς Ἐκκλησίας; Ἐν τέλει, πῶς ἀλλιῶς θὰ ἐκφρασθεῖ ἓνας συγγραφέας, ἂν καὶ ὁ ἴδιος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος τῆς τέχνης, ἐν προκειμένῳ ὁ π. Χρυσόστομος Σταμούλης; Ἦδη πάντως προηγεῖται ἢ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ἡ ἴδια ἐνώνει τὰ διεστῶτα, μιᾶς ποῦ ἐνῶ κατὰ μείζονα λόγο ὁ ἴδιος ὁ «Θεὸς Λόγος σαρκοῦται», κατ' ἐλάχισονα δὲν μπορεῖ παρὰ φυσικὴ καὶ μεταφυσικὴ, νοητὸς καὶ αἰσθητὸς κόσμος, νὰ συναποτελοῦν τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ σύμπαν, ἓναν κτιστὸ κόσμον ἐνιαῖο καὶ «ὀλοσχερῆ».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὡς δεῖγμα πεζῆς καθ' αὐτὸ ἐπιστημονικῆς γραφῆς τοῦ ἔργου Ἔρωσ καὶ Θάνατος, σταχυολογοῦνται τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα:

α. «Ἐνας τέτοιος διπρόσωπος διφυῆς ἠθικισμός, ἄκρωσ ἐπικίνδυνος καὶ ὑπουλος, μέ τὴν ἐνοχοποίηση τοῦ ἔρωτα στόχευε κατευθεῖαν τὴν καρδιά τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὑπέσκαπτε τὴν ἀλήθειά του. Ὁ ἔρωτας ἔπρεπε πάση θυσίᾳ νὰ ἐξοβελιστεῖ ἀπὸ τίς ζωές τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά καὶ ἀπὸ ὅποιαδήποτε προσπάθεια γιὰ ἔνωσή τους μέ τόν Θεό ... τούτη ἡ κατάληξη ὑπῆρξε ἄμεση καὶ σαφῆς συνέπεια μιᾶς πορείας πού ... ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ὑποτίμηση τοῦ ἀνθρώπου, πέρασε στήν ὑποτίμηση τοῦ κόσμου καὶ ... κατέληξε στήν κατάργηση τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ».

β. «Ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ τό “ἀλάθητο” τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ... θά πρέπει νὰ συνδυαστεῖ καὶ μέ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τό “ἀλάθητο” τῶν μεμονωμένων «καθαρῶν» ἀνθρώπων, τῶν “φωτισμένων” καὶ “θεοῦμενων”, κατὰ Ρωμανίδη... Εἶναι σαφές πὼς δέν εἰσηγοῦμαι μιᾶ ἄρνηση τῆς θεοπνευστίας γενικότερα... Ἐκεῖνο πού ἐπιδιώκω εἶναι ἡ κατανόηση τοῦ χαρακτήρα τῆς θεοπνευστίας ἀπὸ τὴ μιᾶ καὶ ἡ ἀνάδειξη τῆς σχέσης της μέ τό “ἀλάθητο” ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γεγονός πού συμποσώνεται στή βαθιά μου πεποίθηση πὼς τὰ ὅρια τῆς γλώσσας μας δέν εἶναι τὰ ὅρια τῆς ἀλήθειάς μας ... τὰ ὅρια τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ... τό “ἀλάθητον” δέν σχετίζεται μέ ὅρους καὶ δόγματα, ἀλλά μέ πρόσωπα ζῶντα, πού ἀλλάζουν συνεχῶς καὶ μᾶς ἀλλάζουν μέ τὴν πορεία ὀλάκερου τοῦ λαοῦ, πού παλεῦει τό μυστήριο τῆς ἐν σώματι συνάντησης».

γ. «Ἡ κριτικὴ παραδοχὴ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιστήμης ... δέν στοχεύει μῆτε στήν ἐπαλήθευση μῆτε στή διάψευση τῶν βιβλικῶν κειμένων, ἀλλά μονάχα στήν

προσαρμοστικὴ καὶ ἀνανεωτικὴ τους ἐρμηνεία... Κατὰ Γρηγόριο Παλαμᾶ ... ὁ ἄνθρωπος φτιάχτηκε ἐξαρχῆς γιὰ τόν Χριστό, ὅπως, ἄλλωστε, καὶ ὁ κόσμος ὀλόκληρος, ἀλλά ἀκόμη καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι φτιάχτηκαν ἐξαρχῆς, πρὶν ἀπὸ τόν ἄνθρωπο γιὰ τόν ἄνθρωπο ... ἡ ἀπόσταση πού χωρίζει τὴν ἀνθρωπικὴ ἀρχὴ ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ θεολογία τῆς δημιουργίας εἶναι μεγάλη ... σέ καμία περίπτωση ἡ χριστιανικὴ θεολογία... δέν ἀποδέχεται τόν καρτεσιανό διῆισμό, ἀλλά καὶ κανένα διῆισμό πού θά προέβαλε τὴν ἀποψη, πὼς ὁ ἄνθρωπος εἶναι κυρίαρχος τῆς φύσης· πρᾶγμα πού τοῦ στερεῖ τὴ δυνατότητα νὰ ἀνήκει ὀργανικά σέ αὐτήν».

Στὴ συνέχεια μιᾶς ἀκαδημαϊκῆς θεολογίας, πού μέ σημειο ἀναφορᾶς καὶ αὐτοσυνειδησία (ὀρθόδοξης) ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης ἐκκινεῖ μόλις μετὰ ἀπὸ τὸν Μεσοπόλεμο ἢ μᾶλλον στὴ δεκαετία τοῦ '60, γιὰ νὰ φθάσει ἐν ἔτει 2020 ἔως τοὺς σημερινοὺς φοιτητὲς τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, συγγράμματα ὅπως τὸ Ἔρωσ καὶ Θάνατος τίθενται ὡς συνδετικοὶ κρίκοι. Ἐμβληματικὲς μορφές ὅπως οἱ Φλωρόφσκι, Ρωμανίδης, Πόποβιτς, Στανιλοάε, Ζηζιούλας, Δράγας, Νέλλας καὶ Ἀγουρίδης, μέ ἀποκορύφωμα τὸν Ματσούκα ἀλλὰ καὶ σὲ πλήρη διάλογο μέ τοὺς νεωτέρους, ἐπικαιροποιοῦνται κυρίως ὡς πρὸς: α) νεώτερα θεολογικὰ ζητήματα πού τέθηκαν μετὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τους ἢ πού οἱ ἴδιοι δέν ἀνίχνευσαν β) πρόσθετες ἀναγνώσεις, προεκτάσεις ἤδη ἐξετασθέντων θεματικῶν κεφαλαίων γ) ἀναθεωρήσεις ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς, πάνω ἀκριβῶς στὶς ἴδιες ἢ καὶ πρόσθετες κειμενικῆς πηγές, πού ἀναγκαῖα ὀδηγοῦν σὲ θεολογικὴ ἐπανερμηνεία.

Σὲ αὐτὸ τὸ θεολογικὸ νῆμα, πάνω στὸ ὀποῖο ὁ κίνδυνος τῆς κατ' ἄνθρωπον θεολογικῆς ἀστοχίας καταλαμβάνει

τοὺς πάντες, τὸ μείζον ἐρώτημα εἶναι τί παραμένει σταθερό. Ἡ ἀπάντηση ἀφορᾷ σίγουρα μία ἀποδεικτική μέθοδο τοῦ θεολογεῖν μὲ χαρακτήρα διφυῆ ἢ μᾶλλον «μιᾶς φύσεως», πλὴν ὅμως «σεσαρκωμένης», ὅπου προέχει ἐξ ἴσου τόσο ἡ θεολογικὴ στοιχειοθέτηση καὶ τεκμηρίωση βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πηγῶν ὅσο καὶ ἡ ἐρμηνεία καὶ ἐξήγηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου καθ' αὐτὸν στὴ σύγχρονη καθομιλουμένη. Σὲ αὐτὸ τὸ ἐνιαῖο δίπολο, οὐδεὶς μονοφυσισμὸς ἢ νεστοριανισμὸς συγχωρεῖται, ἰδίως ἡ ἀποστειρωμένη περιγραφικὴ μεταφορὰ αὐτούσιων πατερικῶν ἢ συνοδικῶν κειμένων δίχως «ἀρχή, μέση καὶ τέλος», στόχευση μεταφορᾶς τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ κυρίως ἰδιώματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας στὴ σύγχρονη καθομιλουμένη. Τὸ ὑποδηλώνει ἄλλωστε καὶ ὁ ὑπότιτλος τοῦ ἔργου *Ἔρωσ καὶ Θάνατος: Δοκιμὴ γιὰ ἓναν πολιτισμὸ τῆς σάρκωσης*. Ἐπιπλέον, προηγεῖται ὁ σεβασμὸς πρὸς τὶς ἴδιες τὶς ἐκκλησιαστικὲς πηγές, κατὰ τρόπον ποὺ μένουν ἀκέραιες δὲν τείνουν νὰ ὑφίστανται τὴ βία τοῦ ἐρμηνευτῆ τους.

Αὐτὸς ὁ διφυῆς χαρακτήρας τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης, ποὺ ὅσο ἐρευνᾷ τόσο καὶ ἐρμηνεύει, εἶναι καὶ ὁ κανόνας ἄρσεως τῶν (ἐκ δεξιῶν μᾶλλον ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀριστερῶν) ἰδεολογικῶν ἐπιχωματώσεων ποὺ «ἔκρυψαν σταδιακὰ τὸ πρόσωπο τῆς Ὁρθόδοξης θεολογίας», ὅπως ἐπισημαίνει ὁ συγγραφέας καὶ καθηγητῆς Χρυσόστομος Σταμούλης. Πρόκειται γιὰ «τά φετιχ μιᾶς ἰδεολογικῆς θεολογίας καὶ Ὁρθοδοξίας ... μιᾶς θεολογικῆς εἰδωλολατρίας, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωση τῆς ἀντίστοιχης ποιμαντικῆς εἰδωλολατρίας, ποὺ ἀντλεῖ, πότε ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ὀνογενοποίηση, τὴν κατάργηση δηλαδὴ τοῦ πολύτροπου τῆς οἰκείωσης τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ πότε ἀπὸ

τὴν ἀπόλυτη ἰδιώτευση, τὴν ἀδυναμία ἐκκλησιασμοῦ τῆς ὅποιας διαφορετικῆς καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ὑποκειμενικῆς-ὑποστατικῆς κατανόησης».

Κωνσταντῖνος Γεωργιάδης
Δρ. Θεολογίας

Μνήμη

Μητροπολίτου Θεοδωρουπόλεως
Γερμανοῦ (1930-2018).
Μαρτυρίες ἐωρακότων,
ἐκδ. Ἰεράς Μητροπόλεως Δέρκων,
Ἀθήνα 2019, 155 σσ.

Πρόσφατα τέθηκε σὲ κυκλοφορία ἓνα πολυτελέστατο ἐπιμελημένο βιβλίο, μὲ πλούσιο φωτογραφικὸ ὕλικό, γιὰ τὸν μακαριστὸ Μητροπολίτη Θεοδωρουπόλεως Γερμανὸ ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Δέρκων μὲ τὴ μέριμνα τοῦ Γέροντος Μητροπολίτου Δέρκων κ. Ἀποστόλου σὲ 1.000 ἀντίτυπα σὲ χαρτὶ velvent μὲ τὴ φροντίδα τῶν ἐκδόσεων Ἐπτάλοφος Α.Β.Ε.Ε.

Στὸ βιβλίο συγκεντρώθηκαν ἄρθρα, τὰ ὅποια συνεγράφησαν ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἔζησαν ἢ γνώρισαν τὸν ἐλεήμονα κυρὸ Μητροπολίτη Θεοδωρουπόλεως Γερμανὸ καὶ τὰ ὅποια ἀναφέρονται στὴν προσωπικότητά του, τὸ ἔργο καὶ τὴ δράση του. Ὁ Γερμανὸς ὑπῆρξε μία σπάνια φυσιογνωμία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ποὺ ἀφιέρωσε ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του στὴν Ἐκκλησία καὶ τοὺς συνανθρώπους του. Ἔργασθηκε πολὺ σκληρὰ μὲ πολλὰς στέρησεις καὶ ἀνέπτυξε σπουδαῖο πνευματικὸ καὶ φιλανθρωπικὸ ἔργο, μὲ ἀποτέλεσμα τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του νὰ ἔχει σοβαρὰ προβλήματα ὑγείας.

Στή σ. 7 τοῦ βιβλίου ὑπάρχουν τὰ περιεχόμενα, στή σ. 8 φωτογραφία τοῦ κυροῦ Μητροπολίτου Θεοδωρουπόλεως Γερμανοῦ καὶ στὶς σσ. 9-10 γράμμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου. Ἀκολουθεῖ ὁ μικρὸς μεστὸς πρόλογος τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Δέρκων Ἀποστόλου, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων γράφει: «Τιμῶν εὐλαβῶς τὴν μνήμην τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχιερέως ... κινούμενος ἐξ ἱεροῦ χρέους πρὸς τὴν σεπτὴν καὶ σοφὴν προσωπικότητά του, παραδίδω εἰς τὸ εὐσεβὲς πλήρωμα τὸ παρὸν τεῦχος». Τὶς σσ. 13-14 καταλαμβάνει ἀνακοινωθὲν τῆς Ἀγίας καὶ Ἱ. Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Στὴ συνέχεια στὶς σσ. 15, 17 δημοσιεύεται ἀπομαγνητοφωνημένη ὁμιλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, κατὰ τὸ Τεσσαρακονθήμερο Μνημόσυνο τοῦ ἀειμνήστου, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων τόνισε: «Ὁ ἅγιος Θεοδωρουπόλεως μὲ τὴν σεμνότητά του, μὲ τὴν ἀπλότητά του, μὲ τὸ ἦθος του, καὶ μὲ ὄλην τὴν ὀσιακὴν βιοτήν του, ἦταν ἕν σύμβολον τῆς Ὁρθοδόξου πνευματικότητος ... ἐβάδιζεν ἀνάμεσά μας, συμπνευματιζόταν, συνυπῆρχε, μετεῖχε εἰς τὴν ζωὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀκριβῶς εἷς ἐξ ἡμῶν ... ἔκανε τὸ ἔργον του εὐσυνείδητα, ἐνέπνεε μὲ τὸ παράδειγμά του. Ἦταν γνωστὴ ἡ φιλανθρωπία του, ὅσο καὶ ἂν προσπαθοῦσε νὰ τὴν κρύψη ὁ ἴδιος. Εὐηργέτησε πολλοὺς ἀνθρώπους. Ὁ μισθὸς του πήγαινε εἰς τοὺς φτωχοὺς, μὲ τὸν εἰσέπραττε». Ἀκολουθεῖ (σσ. 19-30) ὁ ἐπικήδειος λόγος ποῦ ἐξεφωνήθη στὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ Φανάρι κατὰ τὴν κηδεῖα τοῦ μακαριστοῦ ἀπὸ τὸν Κωδικογράφο διάκονο Βοσπόριο στὶς 13 Αὐγούστου τοῦ 2018.

Στὴ συνέχεια περιέχονται τὰ ἄρθρα τῶν συγγραφέων. Τὸ πρῶτο (σσ. 31-32) εἶναι

τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος Ἀθανασίου μὲ τίτλο: «...Εἷς Ἁγιορείτης εἰς τὴν Βασιλεύουσαν». Περιγράφει τὸν ἀείμνηστο Θεοδωρουπόλεως ποῦ μαθήτευσε στὸν Γέροντά του Δέρκων Ἰάκωβο (Aziz Yakovos), τὰ πνευματικὰ του χαρίσματα, τὴ φιλανθρωπία του πρὸς πάντας ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκείματος. Τονίζει ὅτι ἦταν μακρὰ ἀπὸ κάθε προβολὴ καὶ ἐπίδειξη καὶ ἄνθρωπος τῆς νηστείας καὶ τῆς προσευχῆς. Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο (σσ. 33-37) τοῦ Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Μελίτωνος μὲ τίτλο: «Γερμανὸς Ἀθανασιάδης, ὁ ἀπὸ Ἀριανζοῦ Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως (1930-2018)», ὁ ὁποῖος τὸν χαρακτηρίζει ἀγνό, ὄσιο, ἀμίαντο καὶ ἀπλό. Ἀναφέρεται στὴ ζωὴ του, τὴ δυνατὴ πίστη του πρὸς τὸν Θεό, τὴ διακονία του στὴν Ἐκκλησία, τὴν πνευματικότητά του καὶ τὴ φιλανθρωπία του. Στὶς ἐπόμενες σσ. 39-46 φιλοξενεῖται τὸ ἄρθρο τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Τατάρης Ἀρχιμανδρίτου Δοσιθέου μὲ τίτλο: «Εὐλογία Κυρίου ἐπὶ κεφαλὴν δικαίου (Παροιμιῶν Ι', 22)». Ὁ π. Δοσίθεος κάνει λόγο γιὰ τὴ γνωριμία του μὲ τὸν Θεοδωρουπόλεως Γερμανό, ποῦ τὸν γνώρισε πρῶτη φορὰ στὸν νάρθηκα τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ Φανάρι τὸ 1985, καὶ γιὰ τὴν ἀπλότητά του. Περιγράφει τὴν ἀσκητικὴ, πνευματικὴ καὶ φιλανθρωπικὴ του φυσιογνωμία μὲ συγκλονιστικὰ γεγονότα. Στὴ συνέχεια στὶς σσ. 47-76 ὑπάρχει τὸ ἄρθρο τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Χρυσοστόμου Παπαδάκη μὲ τίτλο: «Ὁ ἐπίγειος ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος...». Ἀναφέρεται στὴν ἁγία ζωὴ τοῦ Θεοδωρουπόλεως, τὸν σεβασμὸ ποῦ ἔδειχναν στὸ πρόσωπό του ὁμόθρησκοι καὶ ἀλλόθρησκοι καὶ τὶς ἐπισκέψεις του στὸ Ἅγιο Ὄρος. Ἀκολουθεῖ τὸ

ἄρθρο (σσ. 77-96) τοῦ Ἰωάννη Σιδηρᾶ μετὶ τίτλο: «"Ὁ Ἅγιος τῆς διπλανῆς πόρτας", Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως Γερμανός, Ἡ ἐνσαρκωμένη ταπεινώση τοῦ Φαναρίου». Παρουσιάζει τὸν Θεοδωρουπόλεως ὡς ἕναν ξεχωριστὸ πνευματικὸ ἱεράρχη μετὰ ἀρετὰς ἀνάμεσα στὰ ἑκατομύρια τῶν ἀνθρώπων τῆς Πόλεως. Τίς σσ. 97-101 καταλαμβάνει τὸ κείμενο τοῦ Τάσου Μιχαλᾶ μετὶ τίτλο: «Γερμανοῦ τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ θεοπροβλήτου Μητροπολίτου, αἰωνία ἢ μνήμη!», ὁ ὁποῖος τὸν γνώρισε πρὶν ἀπὸ 35 χρόνια στὴν Πόλη. Θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους ποὺ ἔγραψε γιὰ τὸν Γερμανὸ στὸν τύπο τῆς Ἑλλάδας. Περιγράφει πῶς τὸν γνώρισε, τὴν ἀσκητική, πνευματική καὶ θεία μορφή του. Τονίζει ὅτι «γέμιζε τίς μπαταρίες σου, σὲ φώτιζε καὶ σὲ βοηθοῦσε νὰ βγείς ἀπὸ τὴν ἀδράνεια, σὲ ξαλάφρωνε ἀπὸ κακοτεχνίες καὶ ἁμαρτίες». Ἀναφέρει ἀπὸ τίς πολλές ἀρετὰς του τὴν ἀκτημοσύνη του, ὅτι θεωροῦσε τὴν Ἀρχιεροσύνη εὐλογία καὶ τὴν ἰκανότητα ποὺ εἶχε νὰ ἀκούει τὸν συνομιλητὴ του καὶ νὰ τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ ἔχει διαφορετικὴ ἀποψη. Στίς σσ. 103-106 ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τοῦ Παναγιώτη Τζανάκου μετὶ τίτλο: «Ἡ ἐξόδιος Θεία Λειτουργία γιὰ τὸν Θεοδωρουπόλεως Γερμανός», ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται στὸ μικρὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ τὸν γνώρισε στὸ Γηροκομεῖο Βαλουκλῆ καὶ τοῦ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση ἢ πραότητα καὶ ἡ γλυκύτητά του. Μία μέρα πληροφορήθηκε τὸν θάνατό του καὶ παρευρέθη στὴν ἐξόδιο ἀκολουθία του στὸ Φανάρι, γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο. Στίς σσ. 107-108 ὑπάρχει σύντομο κείμενο τῆς Ρέας Πουρνάρα μετὶ τίτλο: «...καὶ μία νεώτερη ἀνάμνηση στὴν μνήμη τοῦ ἁγίου Θεοδωρουπόλεως». Περιγράφει τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς του

στὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Πέρα ποὺ ἔφαλε στὸ δεξιὸ ἀναλόγιο καὶ στὸ ἀριστερὸ ὁ Μητροπολίτης Τρανουπόλεως Γερμανός καὶ τοὺς λίγους πιστοὺς ποὺ τῆς ἔκαναν ἐντύπωση. Ἐπίσης ἀναφέρεται στὴν τελευταία ἐπίσκεψή της στὸ Γηροκομεῖο Βαλουκλῆ, ὅπου ἐγηροκομεῖτο ὁ μακαριστός. Τίς σσ. 109-126 καταλαμβάνει κείμενο τοῦ γράφοντος μετὶ τίτλο: «Ὁ Μητροπολίτης Θεοδωρουπόλεως Γερμανός (1930-2018)», τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὸ βιογραφικὸ τοῦ ἀειμνήστου, τὴ δρᾶση καὶ τὸ ἔργο του καὶ παρατίθεται πλούσιο φωτογραφικὸ ὕλικό. Στίς σσ. 127-146 ἀναδημοσιεύεται ἄρθρο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Ὁ Ὅσιος Γρηγόριος τῆς Μονῆς Ὀσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους μετὶ τίτλο: «... Τὰ σύνορα δὲν μᾶς χωρίζουν, ἀλλὰ μᾶς ἐνώνουν...», ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸν μακαριστὸ ποὺ σχετιζόταν μετὰ τὴ Μονὴ ἀπὸ τὸ 1976. Ἀναφέρονται παραδείγματα ἀπὸ τὸν ἅγιο βίο του, τὴν πνευματικὴ ζωὴ του καὶ τὸν σεβασμὸ ποὺ ἔδειχναν οἱ ἄλλοθενεῖς. Κλείνει μετὰ λόγος ποὺ ἀπηύθυνε στὴν τράπεζα τῆς Μονῆς τὸ 1989. Ἐν συνεχείᾳ στίς σσ. 147-148 ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Σωτὴρ ἄρθρο μετὶ τίτλο: «Ὁ ἡγιασμένος ἐπίσκοπος τοῦ Φαναρίου», ποὺ συνεχρᾶφη λίγο μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ μακαριστοῦ Θεοδωρουπόλεως καὶ ἀναφέρεται στὸ πρόσωπό του. Στίς σσ. 149-120 ἀναδημοσιεύονται ἐκκλησιαστικὲς εἰδήσεις μετὶ τίτλο: «Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐκκλησιαστικαὶ εἰδήσεις», οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὴν κηδεῖα τοῦ μακαριστοῦ. Τὸ βιβλίον κλείνει μετὰ παράρτημα ἀνέκδοτων φωτογραφιῶν.

Τὰ κείμενα γράφτηκαν πολὺ προσεκτικά, τεκμηριωμένα, μετὰ ὠραίο, εὐχάριστο λόγο, ἀπὸ σεβασμὸ, ἐκτίμηση καὶ ἀγάπη στὸ πρόσωπο ἐνὸς ἱεράρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ποὺ εἶχαν

τὴν τύχη οἱ συγγραφεῖς νὰ τὸν γνωρίσουν, νὰ συνομιλήσουν καὶ νὰ δεχθοῦν τὴν εὐλογία του. Περιέχουν ἄγνωστες πτυχές καὶ σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ προκαλοῦν συγκίνηση.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἓνα μικρὸ λιθαράκι καὶ ἀφετηρία γιὰ νὰ γραφοῦν στὸ μέλλον καὶ ἄλλα βιβλία μὲ ἄγνωστες πτυχές γιὰ τὴ ζωὴ, τὴ δράση καὶ τὸ ἔργο του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν τὰ ὅσα γράφτηκαν ἀξίζουν στὸν μακαριστὸ γιὰ νὰ τὸν θυμόμαστε καὶ νὰ μένουν ὡς παρακαταθήκη γιὰ τὶς ἐπόμενες γενεές.

Πασχάλης Βαλσαμίδης
Επίκ. Καθηγητῆς Δ.Π.Θ.

Jean Daniélou, *Ἡ θεολογία τοῦ
 Ἰουδαιοχριστιανισμοῦ*, μετάφρ. Θ.
 Δρακόπουλος, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία
 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος,
 Ἀθήνα 2018, 623 σσ.

Ὁ ἀείμνηστος θεολόγος καὶ καρδινάλιος Jean Daniélou (1905 -1974), μὲ τὸ ἔργο του *Ἡ θεολογία τοῦ Ἰουδαιοχριστιανισμοῦ*, ἀνασυνθέτει τὴν ἐποχὴ δημιουργίας τῆς χριστιανικῆς σκέψεως, πρὶν ἀπὸ τὴ συνάντησή της μὲ τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Κύριο γνώρισμά της εἶναι ἡ ἔκθεσή της μὲ τὰ «κατηγορήματα» τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Πρόκειται γιὰ τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ ἀπόκρυφα τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἔκθεση τῆς σχετικῆς γραμματείας καταδεικνύει τὸν συγγραφέα ὡς ἄριστο γνώστη τοῦ ὕλικου τὸ ὁποῖο παρουσιάζει. Ἀναφέρει τὶς ἐπιδράσεις τῆς ἑσσαϊκῆς κοινότητας στὴν πρώτη Ἐκκλησία, τονίζοντας τὶς ἐπιδράσεις στὴ λατρεία, τὴν ἱερατικὴ ὀργάνωση καὶ τὶς ἀσκητικὲς τάσεις.

Εἰδικώτερα ἀναφέρεται ἡ αἵρεση τῶν Ἐβιωνιτῶν καὶ πολλὰ γνωστικὰ συστήματα.

Ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου ἐκτίθενται οἱ πηγές τῆς ἰουδαιοχριστιανικῆς θεολογίας, τὰ ἀπόκρυφα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τὰ ἀπόκρυφα τῆς Καινῆς, λειτουργικὰ ἔργα, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Βαρνάβα, ὁ *Ποιμὴν τοῦ Ἑρμαῖ*, οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὰ *Ψευδοκλημέντια*, ἀναφέρονται διάφοροι αἵρετικοί, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ περιβάλλον τῆς ἰουδαιοχριστιανικῆς σκέψεως. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὶς διδασκαλίες τῶν κειμένων αὐτῶν καὶ ἔπειτα πραγματεύεται βασικούς θεσμοὺς τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητας τῶν ἰουδαιοχριστιανῶν. Ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς ἀναφέρονται τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία, ἐνῶ δὲν παραλείπεται νὰ γίνῃ λόγος καὶ γιὰ τὶς ἀσκητικὲς τάσεις, οἱ ὁποῖες ἐπέδρασαν στοὺς ἰουδαιοχριστιανούς.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωση προξενεῖ ἡ ἐπίδραση τῶν Ἑσσαίων στὶς κοινότητες τῶν Ἰουδαιοχριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ὁ συγγραφέας παραθέτει συχνά. Ἀναφέρεται ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ ὁποῖος παρέλαβε ἀπὸ τὴν προφορικὴ παράδοση μυστηριώδεις διδασκαλίες, τὶς ὁποῖες καὶ ἀνέλαβε μὲ δισταγμὸ νὰ τὶς συντάξῃ. Ἐπίσης κάνει λόγο γιὰ διδασκαλία, ἡ ὁποία προερχόταν ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Παπίας βεβαιώνει ὅτι παρέλαβε τὴ διδασκαλία ἀπὸ τοὺς Πρεσβυτέρους.

Ὁ συγγραφέας κάνει λόγο γιὰ τὸ κίνημα τῶν Ζηλωτῶν μεταξὺ 30-70 μ.Χ. Σημειώνει ὅτι αὐτὲς οἱ τάσεις ἐμφανίσθηκαν στὶς ἰουδαιοχριστιανικὲς κοινότητες. Πιὸ χαρακτηριστικὸς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς τῆς τάσεως ὑπῆρξε ὁ Κήρινθος. Ἐπίσης στὸ παρὸν πόνημα ἐξετάζονται οἱ χιλιαστικὲς ἀντιλήψεις τῶν

ιουδαιοχριστιανών, ή ύπαρξη δηλαδή μιᾶς ἐπίγειας Βασιλείας τοῦ Μεσσία πρὸ τῶν ἐσχάτων. Σημειώνεται ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῆ ἀπαντᾷ στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου καὶ στὴν ἰουδαιοχριστιανικὴ θεολογία μέσω κατηγοριῶν δανεισμένων ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ ἀποκαλυπτικὴ γραμματεία. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Χιλιασμὸς ἀποτελεῖ ἰουδαιοχριστιανικὴ ἔκφραση τῆς διδασκαλίας περὶ Δευτέρας Παρουσίας.

Σχετικὰ μὲ τις ἀσκητικὲς τάσεις εἶναι ἀξιοσημείωτο τὸ ὅτι σὲ πολλοὺς ἰουδαιοχριστιανικοὺς κύκλους ἀπαγορευόταν ὁ γάμος καὶ ἡ οἰνοποσία καὶ παρατηρήθηκαν ἐγκρατικὲς τάσεις. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὅμως παρατηρήθηκαν καὶ τάσεις ἠθικῆς ἐλευθεριότητος. Ὁ συγγραφέας, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐξαντλήσει ὅλο τὸ ὕλικὸ τῶν πηγῶν του, ἐκθέτει μὲ ἀκρίβεια καὶ μεθοδικότητα τὸ ἔργο του, ὥστε νὰ καταστήσει τὸν ἀναγνώστη ἐνήμερο ὅλης τῆς ἰουδαιοχριστιανικῆς γραμματείας τῶν δύο πρώτων αἰώνων. Ἡ ἀνάλυση διαφορετικῶν ἔργων, πὸ συνδέονται μὲ τὸν ἰουδαιοχριστιανισμό, ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξη μιᾶς ἰουδαιοχριστιανικῆς γραμματείας.

Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι πολὺ σημαντικό, καθὼς «ἄφ' ἑνὸς μὲν ... καλύπτει ἕνα κενὸ στὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ γραμματεία γιὰ τις ἀρχὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἄφ' ἑτέρου δὲ γιὰτὶ γιὰτὶ ἀποτελεῖ

ἐξαιρετικὸ ὑπόδειγμα ἀντικειμενικῆς καὶ ἁρμονικῆς συνθέσεως τῶν ποικίλων τάσεων ἢ προσεγγίσεων τῆς ἐρμηνείας τῶν αὐτονοήτων ἐπιδράσεων τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως στὴν ὅλη ἐξέλιξη τῆς χριστιανικῆς θεολογίας καὶ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς τῶν πρώτων αἰώνων», ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται στὸν πρόλογο τῆς ἔκδοσης ἀπὸ τὸν Πανιερώτατο Μητροπολίτη Φαναρίου Ἀγαθάγγελο. Τέλος, ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸν Θ. Δρακόπουλο εἶναι προσεγμένη, ρέουσα καὶ σὲ εὐληπτο λόγο, ἀποδίδοντας τὸ πρωτότυπο κείμενο μὲ πιστότητα.

Ἡ θεολογία τοῦ Ἰουδαιοχριστιανισμοῦ εἶναι ἕνα ἔργο πὸ βοήθει τὸν ἀναγνώστη νὰ ἐξοικειωθεῖ μὲ τὸ πνευματικὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ νὰ ἐξηγήσει κάποιες δυσερμηνεύτες ἕως καὶ σήμερα πτυχὲς τῆς δογματικῆς. Ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ γίνῃ δέκτης καὶ μέτοχος τοῦ κολοσσιαίου ἔργου τοῦ J. Daniéλου καὶ ἔτσι νὰ γνωρίσει κατὰ τὸ δυνατόν τὸ τεράστιο ὕλικὸ τῆς χριστιανικῆς γραμματείας τῶν δύο πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰώνων, πρὶν ἀπὸ τὴ συνάντηση Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

Νικόλαος Δρατσέλλας
Μ.Δ.Ε. Θεολογίας